

ROBERT STĘPIEŃ¹

Instytut Historii

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID 0000-0003-3453-4185

CYSTERSI JĘDRZEJOWSCY PO KASACIE OPACTWA W 1819 R. STUDIUM BIOGRAFICZNE, CZ. 1

Cistercians of Jędrzejów after the dissolution of the abbey of 1819. Biographical study, part 1 Abstract

The article presents the history of the Cistercians of Jędrzejów after the dissolution of the abbey in 1819. In the first stage of the research, a biographical index was prepared, which was used to analyze the social and territorial origin as well as the numerical and age structure of the monks. The primary source material were general and personal files of the clergy, diocesan and monastic schematisms, as well as parish files and record books. After the suppression of the abbey, some of the monks stayed in the monastery buildings, others went to parish work. These were often centers associated with the Jędrzejów monastery.

Keywords: the Cistercians, Jędrzejów, monastery, dissolution, personal history, 19th century

Abstrakt

Artykuł przedstawia losy cystersów jędrzejowskich po kasacji opactwa w 1819 r. W pierwszym etapie badań przygotowano kartotekę biograficzną zakonników, która posłużyła do przeprowadzenia analizy w zakresie ich pochodzenia społecznego i terytorialnego oraz liczebności i struktury wieku. Podstawowy materiał źródłowy stanowiły akta ogólne i personalne duchowieństwa, schematyzmy diecezjalne i zakonne oraz akta parafialne i księgi metrykalne. Po supresji opactwa niektórzy z zakonników pozostali dożywotnio w zabudowaniach klasztoru, inni przeszli do pracy na placówkach parafialnych. Niejednokrotnie były to ośrodki powiązane z klasztorem jędrzejowskim.

Słowa kluczowe: cystersi, Jędrzejów, klasztor, kasata, losy osobiste, XIX wiek

¹ Robert Stępień – dr, adiunkt w Katedrze Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii w Instytucie Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Główne zainteresowania badawcze: współczesne problemy archiwistyki i zarządzania dokumentacją, kasaty klasztorów w XVIII i XIX w., historia opactwa benedyktynów w Sieciechowie. E-mail: robert.stepien@mail.umcs.pl.

Wprowadzenie

Dzieje opactwa cystersów w Jędrzejowie niejednokrotnie już stawały się przedmiotem badań naukowych. Dawniejsza historiografia najwięcej uwagi poświęcała problematyce fundacji i rozwojowi pierwotnego uposażenia klasztoru oraz analizie autentyczności jego najstarszych dokumentów. W nowszych pracach katalog problemów poszerzony został o rozmaite aspekty z dziejów społeczno-gospodarczych, kulturalnych i politycznych opactwa. Znakomite rezultaty przyniosły wieloletnie i szeroko zakrojone badania archeologiczne, architektoniczne i historyczno-artystyczne zabudowań klasztornych². Wspomnieć należy też o nowych monograficznych studiach nad historią Jędrzejowa, które w oparciu o szeroką podstawę źródłową, ukazują wielowiekowe związki klasztoru z miastem³.

W dotychczasowych badaniach podejmowane były też zagadnienia związane z supresją opactwa w 1819 r. Piotr Paweł Gach w jednej z prac zarysował okoliczności i przebieg kasaty w Jędrzejowie, ukazując konwent klasztorny jako dobrze zorganizowaną wspólnotę, mającą wszelkie podstawy dalszej egzystencji⁴. Na podstawie akt kasacyjnych przedstawił on stan osobowy zgromadzenia jędrzejowskiego w początkowym okresie supresji, stosunkowo mało uwagi poświęcając dalszym losom zakonników. Szerzej o konsekwencjach kasaty dla konwentu klasztornego pisał Daniel Olszewski, omawiając wpływ supresji opactwa na przeobrażenia świadomości mieszkańców ziemi jędrzejowskiej. Kasata nie zdołała przekreślić ciągłości cysterskiej tradycji i kultury w lokalnym środowisku, czego wyrazem stał się powrót białych mnichów do Jędrzejowa w 1945 r.⁵ Obydwaj autorzy postulowali potrzebę prowadzenia dalszych studiów nad kasatą klasztoru, w tym losom ostatnich zakonników, mając świadomość, że materiał źródłowy jest mocno rozproszony, niekiedy trudno dostępny. W późniejszym czasie Anna Rogowska w swym artykule przedstawiła życie Wilhelma Ulawskiego, cystersa koprzywnickiego, który zmarł w 1855 r. jako ostatni członek wspólnoty pozostawionej w skasowanym klasztorze⁶. Swoje badania autorka w głównej mierze oparła na korespondencji konsystorza generalnego diecezji krakowskiej. Akta te pozwoliły rzucić nieco światła na schyłkowy XIX-wieczny okres funkcjonowania cystersów w Jędrzejowie, w grupie których było jednak niewielu przedstawicieli kasacyjnego składu zgromadzenia.

Podstawowym celem niniejszego artykułu jest przedstawienie losów ostatnich cystersów jędrzejowskich po kasacie opactwa w 1819 r. W pierwszym etapie badań przygotowano kartotekę biograficzną zakonników na temat ich życia i działalności. Zgromadzone dane pozwoliły bliżej poznać i scharakteryzować sylwetki osób tworzących wspólnotę klasztorną w czerwcu 1819 r. W rezultacie rozważaniami objęto pochodzenie społeczne i terytorialne

² Zob. przegląd stanu badań nad historią klasztoru: M. Zdanek, *Szlachta i cystersi jędrzejowscy XVII-XVIII w. w świetle wykazu konfratrów przyklasztornego bractwa św. Bernarda*, w: *Z życia religijnego szlachty i ziemiaństwa między Wisłą a Pilicą w XVI-XX wieku. Studia*, red. J. Gapys, M. Nowak, J. Pielas, Kielce 2014, s. 7-12; idem, *Jędrzejów w wiekach średnich*, Kraków 2022, s. 25-31.

³ K. Ślusarek, *Jędrzejów w latach 1795-1918. Portret miasta i jego mieszkańców*, Jędrzejów 2014; M. Zdanek, *Jędrzejów w wiekach*; M. Lubczyński, *Jędrzejów w XVI-XVIII wieku*, Kraków 2022.

⁴ P.P. Gach, *Opactwo jędrzejowskie w latach kasat zakonnych (koniec XVIII i XIX w.)*, w: *Cystersi w Polsce. W 850-lecie fundacji opactwa jędrzejowskiego*, red. D. Olszewski, Kielce 1990, s. 97-123.

⁵ D. Olszewski, *Kasata jędrzejowskiego opactwa i jej konsekwencje dla lokalnego środowiska*, w: *Cystersi w Jędrzejowie. Rola klasztoru w społeczności lokalnej. Materiały z konferencji „Cystersi w życiu i kulturze społeczności lokalnej”*, Jędrzejów 5 IX 1998 r., red. K. Ślusarek, Jędrzejów 1999, s. 87-98.

⁶ A. Rogowska, *Losy o. Wilhelma Ulawskiego oraz dzieje skasowanego opactwa cystersów w Jędrzejowie w latach 1835-1855*, „Hereditas Monasteriorum”, 7/2015, s. 281-348.

mnichów oraz problem ich liczebności i struktury wieku. Szczególną uwagę zwrócono na dalsze pokasacyjne koleje ich życia, w tym zajmowane urzędy i stanowiska kościelne oraz czas, w jakim przyszło im zakończyć ziemską wędrówkę życia.

Powstanie tekstu poprzedziła szeroko zakreślona kwerenda archiwalna i biblioteczna w instytucjach o charakterze kościelnym i państwowym. Wartościowe dla podjętych badań okazały się materiały przechowywane w zasobie archiwów diecezjalnych: w Kielcach, Sandomierzu i Poznaniu. Należały do nich akta ogólne i personalne duchowieństwa, własnoręczne życiorysy kapłanów oraz akta poszczególnych parafii, w których posługę duszpasterską sprawowali ostatni cystersi jędrzejowscy. Aby ustalić miejsca, w których przebywali zakonnicy, szczegółowo przeanalizowano zawartość schematyzmów diecezjalnych, ale też ksiąg metrykalnych i akt stanu cywilnego. W pracy wykorzystano schematyzmy polskich cystersów, które dały możliwość poznania obsady personalnej klasztoru jędrzejowskiego w ostatnich dekadach XVIII i początkach XIX stulecia. Katalogi cysterskie były punktem wyjścia do dalszych poszukiwań źródłowych. Korzystanie z nich pozwoliło ustalić dane biograficzne zakonników oraz prześledzić kolejne etapy ich życia zakonnego, w tym zajmowane urzędy, ewentualnie posiadane wykształcenie⁷. Podstawowe znaczenie dla poznania składu personalnego klasztoru w momencie kasaty miały akta urzędowe okupacji suprymowanego opactwa, przechowywane w Archiwum Państwowym w Radomiu oraz w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie⁸.

Skład osobowy klasztoru w dobie kasaty

Na mocy dekretu supresyjnego z dnia 17 kwietnia 1819 r. zniesione zostały wszystkie klasztory i opactwa cysterskie na terenie Królestwa Polskiego. W grupie tej obok Jędrzejowa znalazły się domy zakonne z siedzibą w Koprzywnicy, Łądzie, Sulejowie oraz Wąchocku. W granicach historycznej Małopolski okres XIX-wiecznych kasat przetrwały dwa ośrodki cysterskie, w Mogile i Szczyrzycu, położone w zaborze austriackim. Realizację dekretu z 1819 r. powierzono specjalnej Komisji, zwanej Deputacją Spraw Zniesionych Instytutów Duchownych, która, pod przewodnictwem Stanisława Kostki Potockiego, opracowała projekt tymczasowej administracji funduszów suprymowanych. Wydała też instrukcje, dzięki którym znoszenie klasztorów i przejmowanie ich mienia w zarząd państwowy miało odbywać się jednolicie w całym Królestwie Polskim. Do przeprowadzenia pierwszego zespołu czynności kasacyjnych, zwanych „okupacją”, delegowano dwóch komisarzy, świeckiego i duchownego,

⁷ Kompletując schematyzmy cysterskie skorzystano ze zbiorów: Archiwum Diecezjalnego w Kielcach, Biblioteki Książąt Czartoryskich w Krakowie, Biblioteki Jagiellońskiej oraz Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego. Tytuły kolejnych wydań katalogów cysterskich zmieniły się. W niniejszym artykule przyjęto skrót „*Schem. Cysters.*” na oznaczenie tego źródła. Na temat zachowanych elenchusów cysterskich, zob. A. Kwaśniewski, *Katalog rubrycel i schematyzmów polskich cystersów znajdujących się w księgozbiornym Archiwum Diecezjalnego w Kielcach (1788-1816)*, „*Hereditas Monasteriorum*”, 1/2012, s. 189-205; E. Chomentowska, *Schematyzmy zakonów męskich z ziem dawnej Rzeczypospolitej z lat 1718-1918. Studium źródłoznawcze*, Lublin 2016, s. 127-129; eadem, *Bibliografia schematyzmów zakonów męskich z ziem dawnej Rzeczypospolitej z lat 1718-1918*, Lublin 2016, s. 158-169, 420-423.

⁸ Archiwum Główne Akt Dawnych (dalej: AGAD), Centralne Władze Wyznaniowe Królestwa Polskiego (dalej: CWWKP), sygn. 799; Archiwum Państwowe w Radomiu (dalej: APR), Zarząd Rolnictwa i Dóbr Państwowych Guberni Radomskiej, Kieleckiej, Lubelskiej, Siedleckiej (dalej: ZDP), Sukcesje, sygn. 1353. Zob. M. Kośka, *Documenty dotyczące cystersów w zasobie Archiwum Głównego Akt Dawnych*, w: *Dzieje i kultura cystersów w Polsce*, t. 2, red. M. Starzyński, D. Tabor, Kraków 2018, „*Cistercium Mater Nostra. Studia et documenta*”, t. 5, s. 499-512.

którzy w formie protokolarnej mieli przygotować dokładny opis majątku klasztornego. Na tym etapie kasaty sporządzano imienne listy zakonników, zestawiając naraz dane na temat: pełnionych urzędów zakonnych, wieku, daty wstąpienia do klasztoru, lat bycia księdzem, miejsca odbycia nowicjatu, rodzinnej miejscowości, ewentualnie obowiązków duszpasterskich poza klasztorem⁹.

Konrad Lisiecki, komisarz świecki wyznaczony do okupacji opactwa jędrzejowskiego, w asyście ks. Marcina Sławińskiego, dziekana dekanatu jędrzejowskiego i proboszcza parafii Nawarzyce¹⁰, w dniu 2 czerwca 1819 r. w obecności zebranych zakonników odczytał treść dokumentów kasacyjnych. Dziesięć dni później spisano umowę, mocą której konwent klasztorny przejął w dzierżawę odebrane im dobra na okres jednego roku. Mnichom pozwolono pozostać w klasztorze, oddając pod ich tymczasowy dozór skasowane mienie. W kolejnych miesiącach zostały sporządzone szczegółowe inwentarze dotyczące poszczególnych składników klasztornego majątku, w tym jego folwarków, zabudowań, sprzętów ruchomych oraz długów, kapitałów i funduszy.

Lista osób tworzących zgromadzenie klasztoru jędrzejowskiego, ułożona 30 czerwca, zawiera nazwiska 23 zakonników, z których 16 miało święcenia kapłańskie, 5 odbywało nowicjat, a wśród dwóch pozostałych jeden był klerykiem, a drugi bratem konwersem¹¹. Podczas sporządzania listy w klasztorze obecnych było 18 mnichów, 5 zaś rezydowało na placówkach parafialnych. Dwóch cystersów od dłuższego czasu przebywało na terenie diecezji poznańskiej. Niemal wszyscy zakonnicy, poza jedną osobą, odbyli nowicjat w klasztorze jędrzejowskim. Większość członków zgromadzenia pochodziła z terenu przedrozbiorowej Małopolski, z miejscowości położonych „względnie blisko” siedziby klasztoru (do 50 km, np. Szydłów, Chęciny, Kielce, Radoszyce), jak też z bardziej odległych terenów (m.in. Kozienice, Lanckorona, Sandomierz)¹². Porównując zasięg rekrutacji i geografie powołań cystersów jędrzejowskich z danymi opracowanymi dla trzech bratnich klasztorów, skasowanych w 1819 r. w diecezji sandomierskiej (Koprzywnica, Sulejów i Wąchock), dostrzega się podobny obszar społecznego oddziaływania, jakim była Małopolska¹³. Oczywiście, w przypadku wskazanych placówek widoczne są też różnice dotyczące napływu większej liczby kandydatów z innych regionów, np. Mazowsza, Rusi Czerwonej czy ziemi sieradzkiej. Wpływało na tę sytuację wiele czynników, m.in. lokalizacja poszczególnych klasztorów, rozmieszczenie ich własności ziemskiej oraz położenie ośrodków działalności duszpasterskiej.

Wydaje się, że dla Jędrzejowa swoistym obszarem rekrutacji były tereny Górnego Śląska, z którego, według wykazu z 1819 r., przybyły do klasztoru cztery osoby. Pochodziły one z takich ośrodków jak Bytom, Rudy czy Polska Cerekiew. Z tej ostatniej wywodził się Idzi Dastig, profes klasztoru w Kamieńcu Żąbkowickim, który po kasacie macierzystego

⁹ F.T. Borowski, *Dekret kasacyjny z roku 1819 i jego wykonanie w stosunku do zakonów diecezji sandomierskiej*, „Studia Sandomierskie”, 18/2011, nr 1, s. 60-63.

¹⁰ M. Karkocha, *Rządcy parafii Nawarzyce w XVI-XIX stuleciu*, „Przegląd Nauk Historycznych”, 21/2022, nr 2, s. 283, 307.

¹¹ AGAD, CWWKP, sygn. 799, s. 27-28; APR, ZDP, Sukcesje, sygn. 3153, s. 123-125. Por. P.P. Gach, *Opactwo jędrzejowskie*, s. 118-119 (w artykule pominięto osobę R. Chorążycznego).

¹² Zob. mapę zasięgu rekrutacji cystersów jędrzejowskich dla schyłku XVIII w.: H. Gapski, *Cystersi jędrzejowscy w czasach nowożytnych (XVI-XVIII wiek)*, w: *Cystersi w Polsce*, s. 87.

¹³ R. Stępień, *Cystersi z klasztorów skasowanych w 1819 r. w diecezji sandomierskiej. Studium biograficzno-topograficzne*, „Res Historica”, 55/2023, s. 395-453.

opactwa w 1810 r., dołączył do zgromadzenia cystersów jędrzejowskich. Niektóre z tych miejscowości, choć oddalone od klasztoru, pozostawały w zasięgu bezpośredniego oddziaływania monastycznej duchowości cysterskiej. W Rudach nad rzeką Rudą, w połowie drogi między Gliwicami a Raciborzem, już w XIII w. dzięki fundacji księcia opolskiego Władysława założono klasztor, do którego przybyli cystersi z opactwa jędrzejowskiego. Otrzymane przywileje pozwoliły im na szeroką skalę prowadzić działalność o charakterze gospodarczym, społecznym i kulturalnym¹⁴.

Przyglądając się pochodzeniu stanowemu osób podejmujących życie zakonne w klasztorze jędrzejowskim, należy zauważyć, że w ostatnich dekadach XVIII w. w większości wywodzili się oni ze stanu mieszczańskiego, a w dalszej kolejności szlacheckiego i wiejskiego. Dane dotyczące zakonników dowodzą utrzymania się zasięgu stanowego i społecznego rekrutacji kandydatów do zakonu z okresu wcześniejszego. Potwierdzają tym samym wyniki badań na temat udziału poszczególnych stanów w rekrutacji do zakonów męskich, w tym cystersów, jakie prowadził przed laty Henryk Gapski¹⁵. Wydaje się, że przedstawione przez niego wnioski na temat przewagi osób z miast w klasztorach cysterskich w czasach nowożytnych znajdują swoje potwierdzenie również w odniesieniu do okresu kilkudziesięciu lat poprzedzających kasatę.

Ogólna średnia wieku cystersów jędrzejowskich w 1819 r. oscylowała w granicach 46 lat¹⁶. Podobną wartość uzyskano w obliczeniach dla roku 1815. Analiza danych z pierwszej dekady XIX w. ukazuje stały wzrost średniej wieku zakonników. W latach 1800 i 1803 wskaźnik ten wynosił ok. 39 lat, w 1806 – ok. 43, a trzy lata później blisko 44. W 1803 r. w klasztorze łącznie z nowicjuszami przebywało 19 osób poniżej 40 roku życia, w 1806 było ich 22, w 1809 – 16, w 1815 – 11, a w 1819 – 7¹⁷. W czasie kasaty najstarszy mnich liczył 69 lat, najmłodszy 19. W ramach wspólnoty liczącej 23 zakonników, sześćdziesiąty rok życia przekroczyło 6 osób, zaś 5 miało mniej niż 23 lata.

Tabela 1. Stan personalny klasztoru jędrzejowskiego w latach 1788-1819

Rok	Ojcowie	Bracia	Konwersi	Nowicjusze	Łącznie
1788	27	7	2	–	36
1791	29	4	1	–	34
1794	26	4	1	–	31
1800	25	7	5	–	37
1803	22	6	1	10	39

¹⁴ Zob. artykuły zawarte w pracy: *Cystersi w Rudach. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w dniach 5 i 6 czerwca 2009 r. w Opolu i Rudach przez Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego i diecezję gliwicką z okazji 750 rocznicy fundacji opactwa cysterskiego w Rudach*, red. F. Wolnik, Opole 2009.

¹⁵ H. Gapski, *Problematyka rekrutacji cystersów w Polsce w XVI-XVIII wieku*, w: *Historia i kultura cystersów w dawnej Polsce i ich europejskie związki*, red. J. Strzelczyk, Poznań 1987, s. 482-484; idem, *Rekrutacja do zakonów męskich w Polsce w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII wieku na przykładzie krakowskiego ośrodka zakonnego*, Lublin 1987, s. 103-120.

¹⁶ Por. D. Olszewski, op. cit., s. 91 (autor w podobnych obliczeniach dla 1819 r. uwzględnił jedynie wiek ojców prezbiterów, uzyskując wynik ok. 53 lat).

¹⁷ Obliczono na podstawie schematyzmów zakonu cystersów z lat 1803-1818 oraz akt kasaty opactwa.

Rok	Ojcowie	Bracia	Konwersi	Nowicjusze	Łącznie
1804	25	4	1	12	42
1805	27	3	2	10	42
1806	27	4	2	10	43
1807	28	4	1	4	37
1808	28	5	1	2	36
1809	26	6	1	1	34
1812	24	2	1	–	27
1814	20	3	2	–	25
1816	20	3	2	–	25
1818	18	1	1	6	26
1819	16	1	1	5	23

Źródło: *Schem. Cysters.* 1788-1818; AGAD, CWWKP, sygn. 799, s. 27-28; APR, ZDP, Sukcesje, sygn. 3153, s. 124-125. W wycieniach uwzględniono osobę opata jędrzejowskiego, a pominięto studentów i zakonników z innych wspólnot klasztornych, czasowo przebywających w Jędrzejowie.

Stan personalny klasztoru jędrzejowskiego w okresie przedkasacyjnym ulegał pewnym wahaniom, czego dowodzą wykazy osobowe domów zakonnych, zestawione w kolejnych wydaniach schematyzmów cysterskich (zob. tabela 1). Analizując dane źródłowe z okresu trzydziestu lat poprzedzających supresję opactwa, zaobserwować można wyraźny spadek liczebności zgromadzenia w czasach istnienia Księstwa Warszawskiego oraz w pierwszych latach Królestwa Polskiego. Zmagania wojenne armii napoleońskiej z państwami koalicji antyfrancuskiej, obostrzenia w przyjmowaniu kandydatów do zakonu czy też atmosfera kasaty na Śląsku Pruskim negatywnie wpłynęły na liczebność duchowieństwa zakonnego i nie sprzyjały odbudowie personalnej klasztorów¹⁸. W przypadku wspólnoty jędrzejowskiej, która w drugiej połowie XVIII w. należała do największych pod względem liczebności braci (nie tylko na tle opactw małopolskich swego zakonu, ale w ogóle klasztorów cysterskich na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej)¹⁹, widać, że w ciągu kilkunastu lat poprzedzających kasatę liczebność zakonników zmniejszyła się blisko o połowę.

Według ankiety zakonnej nuncjusza Giuseppe Garampiego klasztor jędrzejowski około 1772 r. liczył 32 członków, z których 19 było kapłanami, 10 klerykami, a 3 braćmi laikami²⁰. Schematyzm z 1788 r. wymienia nazwiska 36 cystersów jędrzejowskich, w tym 27 ojców

¹⁸ E.M. Ziółek, *Między tronem i ołtarzem. Kościół i państwo w Księstwie Warszawskim*, Lublin 2012, s. 399-521; Z. Włodarczyk, *Losy zakonników i zakonnic z klasztorów skasowanych w Wielkim Księstwie Poznańskim (do 1841 r.)*, „Przegląd Archiwalno-Historyczny”, 8/2021, s. 10-11.

¹⁹ Zob. zestawienia w zakresie stanu personalnego klasztorów cysterskich w czasach nowożytnych i początkach XIX w.: H. Gapski, *Problematyka rekrutacji*, s. 478-479; idem, *Cystersi jędrzejowscy*, s. 82-84; P.P. Gach, *Cystersi i cysterki na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku w latach 1772-1914*, w: *Historia i kultura cystersów w dawnej Polsce i ich europejskie związki*, red. J. Strzelczyk, Poznań 1987, s. 518, 521, 526; idem, *Opactwo cystersów w Wąchocku na przełomie XVIII i XIX wieku. Kasata i pielęgnowanie tradycji*, w: *Z dziejów opactwa cystersów w Wąchocku. Materiały z sesji naukowej 1991 roku*, red. A. Massalski, D. Olszewski, Kielce 1993, s. 82-83.

²⁰ W świetle ankiety najliczniejsze konwenty w ramach polskiej prowincji cystersów miały klasztory w Oliwie (46 osób), Pelplinie (42) i Łądzie (39), a następnie w Jędrzejowie. Zob. *Zakony męskie w Polsce w 1772 roku*, t. 1, red. L. Bieńkowski, J. Kłoczowski, Z. Sułowski, Lublin 1972, s. 205-206 (tab. 15).

prezbiterów, 7 braci i 2 konwersów. W kolejnych latach ogólna liczba zakonników zmniejszała się, osiągając stan 34 osób w 1790 r., a cztery lata później – 31. Należy przy tym zauważyć, że w katalogach z lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XVIII w. nie wyróżniono osób odbywających nowicjat w klasztorze jędrzejowskim. Elenchus z 1803 r. wymienia 29 mnichów (22 ojców, 6 braci, jednego konwersa), ale rejestruje też nazwiska 10 nowicjuszy²¹. W latach 1805-1809 liczba profesów jędrzejowskich ustabilizowała się na poziomie 32-34 osób, ale znacząco zmniejszyła się liczba nowicjuszy (w podanych latach z 10 do jednego)²². W okresie kilku lat poprzedzających kasatę wielkość konwentu oscylowała wokół liczby 25 osób. Rok przed supresją klasztor jędrzejowski zamieszkiwało 18 ojców, 2 braci zakonnych i 6 nowicjuszy przygotowujących się do złożenia ślubów zakonnych. W tym samym czasie w Jędrzejowie przebywali też słuchacze studiów filozoficzno-teologicznych z innych placówek cysterskich²³.

Porównanie listy osób tworzących wspólnotę jędrzejowską w czerwcu 1819 r., z wykazami personalnymi klasztoru z okresu wcześniejszego (od początku drugiej dekady XIX w.), pozwoliło wynotować nazwiska kilkunastu mnichów, którzy z różnych powodów nie zostali objęci kasatą opactwa. Kilku zakonników z racji sędziwego wieku nie dożyło czasu supresji. 15 czerwca 1819 r., dwa tygodnie przed sporządzeniem listy członków suprymowanego klasztoru, w wieku 75 lat zmarł Julian Michalski, proboszcz w Ciernie²⁴. Wcześniej do kresu swego ziemskiego życia dotarli m.in. Onufry Adamski i Romuald Rychter, zarządzający parafią w Oksie²⁵.

Niektórzy zakonnicy obejmowali obowiązki duszpasterskie poza klasztorem, a część z nich po sekularyzacji zasilala szeregi kleru diecezjalnego. Z tego powodu okres kasaty przeżyła pewna grupa kapłanów, którzy złożyli śluby zakonne, ale w momencie spisowania protokołu nie przynależeli już do zgromadzenia klasztorowego. Przykładowo, Konstanty Jaroński po przejściu w 1815 r. do pracy parafialnej w Grzymałkowie, w niedługim czasie uzyskał sekularyzację. Urząd proboszcza tej parafii, a później też wicedziekana i dziekana dekanatu szydłowieckiego pełnił do 1835 r.²⁶ Inny cysters, Konrad Zawrzykraj, w 1816 r. został wikariuszem, a następnie administratorem i plebanem parafii w Pełczyskach, gdzie pozostał do śmierci w 1829 r.²⁷ Sprawował przy tym urząd dziekana dekanatu opatowieckiego. Młodszy wiekiem zakonnicy, którzy tuż przed kasatą zdążyli przyjąć święcenia kapłańskie, często

²¹ Schematyzm z 1799 r. zachowany w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach (dalej: ADK) ma defekt w postaci braku niektórych kart, m.in. ukazujących stan osobowy klasztoru jędrzejowskiego. Wydaje się, że rocznik ten jest pierwszym (zachowanym do dzisiaj), w którym wskazano daty roczne narodzin, złożenia ślubów zakonnych oraz przyjęcia święceń przez cystersów.

²² Zob. D. Olszewski, op. cit., s. 90-91.

²³ W 1818 r. byli nimi Gerard Kaźmierski i Józef Turczyński z klasztoru wąchockiego. W Jędrzejowie od kilku lat przebywał też Kajetan Dunin, cysters z Mogiły. Zob. *Schem. Cysters.* 1818, s. 5.

²⁴ ADK, sygn. PC-14/3, k. 1-5 (pleban w Ciernie od 1802 r.); ADK, sygn. II PC X/2, k. 7v (urodził się 1 II 1744); Archiwum Państwowe w Kielcach (dalej: APK), Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Ciernie, sygn. 25, k. 12v-13, nr 33.

²⁵ ADK, sygn. PO-5/1, k. 1-18 (obydwaj zmarli w 1812 r.).

²⁶ APK, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Chęcinach, sygn. 1, s. 99 (ur. 13 II 1780, im. chrzestne Maciej, syn Józefa i Katarzyny); APK, Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Grzymałkowie, sygn. 44, nr 57 (zmarł 4 VII 1835); Archiwum Diecezji Sandomierskiej, sygn. F-298, s. 49-50. Por. B. Stanaszek, R. Nowakowski, P. Tylec, *Słownik biograficzny księży diecezji sandomierskiej XIX-XX w.*, t. 4, Sandomierz 2019, s. 350.

²⁷ APK, Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Pełczyskach, sygn. 14, s. 11 i n.; sygn. 37, s. 75, nr 66 (zmarł 19 XII 1829, im. chrzestne Jan, syn Wawrzyńca i Konstancji z domu Trojanowskiej).

decydowali się na przejście do pracy parafialnej. Romuald Świątkiewicz po święceniach, które uzyskał w 1819 r., podjął posługę wikariatu w Chmielniku. Następnie przeszedł na parafię w Szańcu, gdzie w roli wikariusza i plebana pozostał blisko czterdzieści lat swego życia²⁸.

Pokasacyjne losy zakonników

Jak w świetle zgromadzonych danych biograficznych potoczyły się losy ostatnich cystersów jędrzejowskich? W pierwszych latach po supresji systematycznie zmniejszała się liczebność zakonników, którzy pozostali w zabudowaniach klasztoru. W 1820 r. w Jędrzejowie przebywało jeszcze 11 mnichów, w tym dwóch profesów wąchockich. W latach 1822-1825 liczebność tej grupy wahała się między 5-7 osób. W tym czasie do kresu ziemskiego życia dotarli Tefselin Ruciński i Jan Nepomucen Kuczab. Skład wspólnoty zasilili jednak Benedykt Gniewosiński, powracający z posługi wikariatu, oraz Robert Zalewski, profes wąchocki. Dwaj ostatni razem z Kilianem Pędowskim w 1826 r., po śmierci Gabriela Reklewskiego oraz Wawrzyńca Drzewieckiego, pozostali sami w klasztorze. Do Jędrzejowa zaczęli jednak przybywać cystersi z innych supymowanych ośrodków – Wąchocka i Koprzywnicy, stąd już w latach trzydziestych do 5 zwiększyła się liczba mnichów rezydujących w klasztorze. W 1836 r., obok K. Pędowskiego i R. Zalewskiego, byli nimi Benedykt Świecielski i Ksawery Doliński, profes wąchoccy, oraz Wilhelm Ulawski, cysters z Koprzywnicy. Chociaż do wspólnoty zaliczany był również B. Gniewosiński, to faktycznie przebywał on poza Jędrzejowem, od 1828 r. sprawując funkcję administratora parafii w Oksie. W latach czterdziestych w klasztorze przebywali również Alberyk Rudzki i Alberyk Nowakowski²⁹. Pierwszy z nich śluby zakonne składał w Sulejowie, drugi zaś w Koprzywnicy. Widać zatem, że w grupie zakonników przebywających w Jędrzejowie w późniejszych latach po kasacie, poza K. Pędowskim, który zarządzał klasztorom do śmierci w 1840 r., nie było wielu przedstawicieli ostatniego składu zgromadzenia miejscowego klasztoru.

Jak z kolei wyglądały losy zakonników, którzy opuścili zabudowania klasztorne? W tej grupie znaleźli się ojcowie, którzy już przed supresją opactwa pracowali w duszpasterstwie parafialnym. Ich dalsze dzieje wiązały się z kościołami, w których pełnili wówczas obowiązki plebańskie. Urząd proboszcza parafii pw. św. Mikołaja w Przybynowie od 1816 r. przez trzydzieści następných lat sprawował Dionizy Smolnicki. Z kolei w Kozłowie w pobliżu Małogoszczy w latach 1808-1835 plebanem był Malachiasz Jastrzębski, ostatni przeor klasztoru. W diecezji poznańskiej na parafiach w Głuchowie i Murowanej Goślinie rezydowali Piotr Żaliński oraz Robert Chorażycki. Choć byli wykazywani w spisach członków zgromadzenia jędrzejowskiego, to w rzeczywistości od ostatniej dekady XVIII w. przebywali stale na terenie zaboru pruskiego. Na parafii w Oksie w latach 1817-1826 pracował Iwo Dorszewski. Po nim administrację parafii do 1838 r. sprawował Benedykt Gniewosiński. W Złotnikach proboszczem od lat 80. XVIII w. był Bernard Kluszczyński, parokrotnie wybierany na urząd przeora klasztoru. W posłudze duszpasterskiej wspomagał go Wojciech Przemek, przez lata pełniący funkcję wikariusza, a następnie administratora tymczasowego parafii. W Rakoszynie w 1821 r. plebanem został Placyd Rybkowski, którym pozostał do śmierci w 1832 r.

²⁸ ADK, sygn. OP-X/4b, s. 224 (ur. 23 IX 1795 w Bodzentynie, im. chrzestne Mateusz); ADK, Zespół Metrykalia, Parafia Szaniec, 21, Księga zmarłych za lata 1855-1863, s. 118, nr 28 (zmarł 18 IV 1859), <https://metryki.genbaza.pl/genbaza/detail,56124,61> (dostęp 31.12.2022).

²⁹ ADK, sygn. OK-35/2, k. 64-65, 104-105, 146-147, 181-182, 214-215, 246-247, 267v-268.

Należy zauważyć, że niektóre z wymienionych kościołów na długo przed kasatą były obsługiwane przez konwent jędrzejowski. W świetle ankiety zakonnej nuncjusza Garampiego klasztor około 1772 r. miał pod swoją opieką trzy ośrodki parafialne – w Złotnikach i Ciernie w dekanacie Małogoszcz oraz w Oksie (wówczas Oksza) w dekanacie Kurzelów³⁰. W tej ostatniej istniał zbór kalwiński, zbudowany ok. 1570 r. staraniem Andrzeja Reja, syna poety i prozaika Mikołaja Reja z Nagłowic. W 1668 r. świątynia została zamieniona na kościół katolicki, który przejęli cystersi jędrzejowscy, poddając go w późniejszym czasie gruntownej renowacji³¹. Kościół w Oksie początkowo pełnił funkcję filialnego parafii Koniczno. Samodzielność jako ośrodek duszpasterski uzyskał w pierwszej połowie XVIII w.³²

Z kolei miejscowość Złotniki już w czasach średniowiecza pozostawała w obszarze wpływu klasztoru jędrzejowskiego, oddając mu dziesięcinę z łańów kmiecych. W XVI w. wieś w drodze zamiany z Janem Tęczyńskim została włączona w skład dóbr klasztornych³³. W 1666 r. z fundacji opata komendatoryjnego Aleksandra Denhoffa w Złotnikach wzniesiono murowany kościół. Od drugiej połowy XVIII w. do 1832 r. zakonnicy pełnili przy nim funkcje plebanów, komendarzy i wikariuszy. W Ciernie z fundacji opata jędrzejowskiego w 1595 r. powstał nowy, stojący do dziś, kościół pw. św. Marcina i św. Jakuba. Sama miejscowość już w początkach XV w. poszerzyła stan posiadania klasztoru³⁴. W parafii co najmniej od lat siedemdziesiątych XVII w. w roli wikariuszy, komendarzy i plebanów pracowali zakonnicy z pobliskiego Jędrzejowa³⁵.

We wspólnocie jędrzejowskiej w okresie kasaty opactwa w formacji duchowej uczestniczyło 5 nowicjuszy, uwzględnionych na liście członków zgromadzenia klasztornego w czerwcu 1819 r. Dla trzech osób z tej grupy udało się ustalić i prześledzić ich dalsze pokasacyjne losy. W momencie supresji młodzi zakonnicy kończyli zdobywać wiedzę na poziomie szkoły średniej. Okoliczność kasaty sprawiła, że dalszą edukację kontynuowali w seminariach duchownych, po ukończeniu których przyjmowali święcenia kapłańskie i wstępowali w szeregi kleru diecezjalnego. Na liście alumnów seminarium kieleckiego w 1820 r. odnotowano nazwiska Macieja Fiuka i Józefa Freja³⁶. Natomiast do Seminarium Duchownego w Sandomierzu wstąpił Jakób Rogólski. Po otrzymaniu święceń prezbiteratu w kolejnych parafiach sprawowali oni posługę wikariacką i z czasem obejmowali urzędy plebańskie. Dwóch ostatnich posługiwało na terenie ówczesnej diecezji sandomierskiej, z kolei ks. M. Fiuk pozostał w granicach diecezji krakowskiej, następnie kielecko-krakow-

³⁰ J. Flaga, *Udział zakonów w duszpasterstwie parafialnym około roku 1772*, „Roczniki Humanistyczne”, 27/1979, z. 2, s. 116, 119; idem, *Działalność duszpasterska zakonów w drugiej połowie XVIII w. (1767-1772)*, Lublin 1986, s. 49, 52; idem, *Zakony męskie w Polsce w 1772 roku*, t. 2, cz. 1, *Duszpasterstwo*, Lublin 1991, s. 66-68, 215, 222.

³¹ K. Bem, *Zbór ewangelicko-reformowany w Oksie (ok. 1566-1679) i jego pastorzy*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”, 64/2020, s. 71-103.

³² Zob. J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskiem*, Marjówka 1930, s. 322 (lista plebanów i administratorów parafii w Oksie).

³³ M. Lubczyński, op. cit., s. 17-18, 20, 23-24.

³⁴ M. Zdanek, *Jędrzejów w wiekach*, s. 47; M. Lubczyński, op. cit., s. 15, 23-24, 26-27, 29.

³⁵ ADK, sygn. II PC X/2, k. 15-17; ADK, Zespół Metrykalia, Parafia Cierno, 1, Księga ochrzczonych za lata 1669-1755, s. 6 i n., <https://metryki.genbaza.pl/genbaza,detail,58797,200> (dostęp 31 XII 2022); J. Wiśniewski, op. cit., s. 20-25.

³⁶ W przypadku ks. J. Freja nie udało się całkowicie potwierdzić, że odbywał nowicjat w klasztorze jędrzejowskim. Wskazuje na to podobna do innych nowicjuszy ścieżka edukacji szkolnej oraz data wstąpienia do Seminarium Duchownego w Kielcach. Wątpliwości budzi data roczna narodzin ks. Freja podawana w jego własnoręcznym życiorysie. Więcej informacji na ten temat zawiera opracowany biogram kapłana.

skiej. Z racji młodego wieku, w jakim zastała ich kasata opactwa, byli jednymi z ostatnich, najdłużej żyjących członków zgromadzenia, których kres życia przypadł na lata siedemdziesiąte i osiemdziesiąte XIX w. Należy przy tym zauważyć, że średnia długość życia ostatnich cystersów jędrzejowskich wynosiła ok. 66 lat, a średnie dalsze trwanie życia po kasacie niespełna 18. W latach trzydziestych tegoż stulecia żyło jeszcze co najmniej dwunastu byłych zakonników, w latach czterdziestych – pięciu, natomiast w kolejnych dekadach już tylko dwóch³⁷.

Pokasacyjne losy dwóch innych nowicjuszy nie zostały do końca poznane. Pierwszy z nich, Celestyn Beithel, przyszedł na świat ok. 1800 r. w Sulejowie w rodzinie mieszczańskiej³⁸. Niektóre materiały źródłowe wskazują, że zakonnik mógł urodzić się jako Karol Beithel, późniejszy absolwent Szkoły Wojewódzkiej w Kielcach i Uniwersytetu Warszawskiego, który wybrał karierę pedagogiczną. Jako nauczyciel, inspektor i dyrektor placówek szkolnych, m.in. w Kielcach, Kaliszu i Piotrkowie, przejawiał wzorową postawę dydaktyczno-wychowawczą³⁹. Nie jest jednak wykluczone, że K. Beithel miał brata, który został zakonnikiem-cytersem⁴⁰. W takiej sytuacji datę narodzin uznanego pedagoga należałoby przesunąć na rok 1799, wcześniejszą od podawanej dotąd w literaturze⁴¹.

Niewiele informacji zgromadzono na temat drugiego z nowicjuszy – Eugeniusza Młotowskiego. W świetle akt okupacji i katalogów cysterskich miał on urodzić się w 1800 r. w Kurzelowie. Prawdopodobnie chrzest św. przyjął 20 czerwca tegoż roku jako Józef Kalasanty Paweł Młotowski, syn Mateusza i Zofii z domu Orłówniej⁴². W późniejszym materiale źródłowym nie odnaleziono informacji na jego temat. Nie znane są zatem jego dalsze losy.

Zakończenie

Kasata opactwa jędrzejowskiego zastała konwent klasztorny jako wspólnotę średniej wielkości (w porównaniu do lat wcześniejszych), ale mającą wszelkie perspektywy dalszego rozwoju, zarówno pod względem personalnym, organizacyjnym, jak i materialnym. Wraz z zamknięciem nowicjatu, zakazem przyjmowania nowych kandydatów oraz pozbawieniem niemal całego mienia, klasztor został skazany „na wymarcie” i rzeczywiście pustoszał

³⁷ Wyliczenia uwzględniają dane dla 20 osób, ponieważ dla 3 nie udało się ustalić dokładnej daty i wieku zgonu.

³⁸ AGAD, CWWKP, sygn. 799, s. 27-28; APR, ZDP, Sukcesje, sygn. 3153, s. 123-125; *Schem. Cysters.* 1818, s. 4.

³⁹ R. Gerber, *Studenci Uniwersytetu Warszawskiego 1808-1831. Słownik biograficzny*, Wrocław 1977, s. 421; K. Walczak, *Beithel (Beythel) Karol (1800-1875)*, w: *Szkoła Kaliska. I Liceum Ogólnokształcące im. Adama Asnyka w Kaliszu. Nauczyciele i wychowankowie*, red. K. Walczak, Kalisz 1998, s. 28; A. Massalski, *Szkolnictwo średnie Kielce do roku 1862*, Kielce 1983, s. 44, 85-86, 142, 150; idem, *Szkoły średnie rządowe męskie na ziemi kielecko-radomskiej w latach 1833-1862*, Kielce 2001, s. 79, 82, 86-87, 94-95; idem, *Słownik biograficzny. Nauczyciele szkół średnich rządowych męskich w Królestwie Polskim 1833-1862*, Kielce 2007, s. 71-72; *Kielce w pamiętkach i wspomnieniach z XIX wieku*, oprac. A. Massalski, M. Pawlina-Meducka, Kielce 1992, s. 30, 36-38; T.A. Nowak, *Nekrologi piotrkowskiego „Tygodnia” 1873-1906*, Radomsko 2019, s. 19.

⁴⁰ Na taką możliwość wskazywał A. Massalski w artykule prasowym: *Znani i nieznan*, „Echo Dnia”, 7-9 V 1993, nr 87 (5106), s. 6.

⁴¹ Na rok 1799 narodzin Karola Beithela wskazują akta urodzeń parafii Sulejów, zob. Serwis FamilySearch, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-GYVL-RZD?i=9&wc=9R1Y-W3D%3A21713001%2C23690801%2C23690802&cc=1407440>, s. 11-12 (dostęp 31.12.2022), gdzie podano, że 29 X 1799 r. chrzest przyjął Karol Narcyz Beythel, syn Jana Filipa, urzędnika administracji austriackiej, i Katarzyny Keślerówny. Wcześniej, 29 V 1799 r. chrzest przyjął Petronela, córka tych samych rodziców.

⁴² ADK, Zespół Metrykalia, Parafia Kurzelów, 3, Księga urodzonych za lata 1797-1816, s. 10, <https://metryki.genbaza.pl/genbaza.detail,56965,7> (dostęp 31.12.2022).

w okresie pokasacyjnym, czego dowodzi rosnąca liczba zgonów oraz przechodzenie zakonników do pracy parafialnej. W odróżnieniu od wielu innych skasowanych wspólnot klasztornych, pozbawionych w całości majątku nieruchomego, cystersi pozostali jednak w zabudowaniach klasztoru jędrzejowskiego do połowy XIX w., choć skład ich wspólnoty w większości stanowili profesji z innych domów zakonnych.

Analizując wykaz miejscowości, w których po supresji przebywali zakonnicy, należy stwierdzić, że niejednokrotnie były to ośrodki powiązane z klasztorem jędrzejowskim. Niektóre z nich wchodziły w skład własności ziemskiej opactwa w czasach średniowiecza. W innych konwent jędrzejowski co najmniej od XVIII w. prowadził aktywną działalność duszpasterską. Sytuacja materialna zakonników w głównej mierze była uzależniona od uposażenia parafii, w których podejmowali oni wysiłek pastoralny. Zazwyczaj były to jednak parafie wiejskie, małe i biedne, w których dość często dokonywały się zmiany personalne księży. W aktach zachowały się liczne pisma, w których zakonnicy zwracali uwagę na zły stan majątkowy parafii, niekiedy upraszając konsystorz o zwolnienie z urzędu plebańskiego. Dość często apelowali przy tym o wsparcie w rozstrzygnięciu sporów związanych z dochodami dziesięcinnymi czy prawem do ziemi.

Niniejszy artykuł w założeniu stanowi punkt wyjścia do dalszych studiów nad problematyką losów duchowieństwa zakonnego w okresie dziewiętnastowiecznych kasat klasztornych. Autor ma nadzieję, że prowadzone badania pozwolą w przyszłości bardziej szczegółowo odpowiedzieć na pytania: jakie były dalsze dzieje i postawy zakonników z klasztorów suprymowanych w 1819 r.? Jak wyglądało ich położenie materialne, status społeczny, kondycja zdrowotna, ale też przywiązanie do życia duchownego? Najbliższe tym zagadnieniom pozostają badania prowadzone nad losem zakonników franciszkańskich Królestwa Polskiego po kasacie 1864 r., które stanowić mogą płaszczyznę odniesienia dla podobnych rozważań wobec kasaty z 1819 r.⁴³

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Diecezjalne w Kielcach: sygn.: II PC X/2; OK-35/2; OP-X/4b; PC-14/3; PO-5/1.

Zespół Metrykalia: Parafia Szaniec, 21, Księga zmarłych za lata 1855-1863; Parafia Cierno, 1, Księga ochrzczonych za lata 1669-1755; Parafia Kurzelów, 3, Księga urodzonych za lata 1797-1816.

Archiwum Diecezji Sandomierskiej, sygn. F-298.

Archiwum Główne Akt Dawnych:

Centralne Władze Wyznaniowe Królestwa Polskiego, sygn. 799.

Archiwum Państwowe w Kielcach:

Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Chęcinach, sygn. 1.

Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Ciernie, sygn. 25.

Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Grzymałkowie, sygn. 44.

Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Pełczyskach, sygn. 14, 37.

Archiwum Państwowe w Radomiu:

Zarząd Rolnictwa i Dóbr Państwowych Guberni Radomskiej, Kieleckiej, Lubelskiej, Siedleckiej, Sukcesje, sygn. 1353.

⁴³ R. Prejs, *Zakonnicy franciszkańscy Królestwa Polskiego po kasacie 1864 r. Dzieje – postawy*, Warszawa 2003; idem, *Słownik biograficzny zakonników franciszkańskich Królestwa Polskiego po kasacie 1864 r.*, Poznań 2004.

Źródła drukowane

- Cathalogus Monasteriorum et Personarum Ordinis Cisterciensis per Poloniam, Prussiam et M.D. Lithuaniae ordine alphabetico (excepta Landa) dispositus in Annum, 1788-1791.
- Cathalogus Monasteriorum et Personarum Congregationis Polono-Cisterciensis ordine alphabetico dispositus pro Anno, 1794.
- Cathalogus Monasteriorum et Personarum Ordinis Cisterciensis per utramq. Galliciam juxta ordinem Foundationis pro Anno, 1799-1809.
- Catalogus Personarum Regularium Sacri Ordinis Cisterciensis quae per Ducatum Varsoviensem in Singulis Monasteriis Professae Deo famulantur ordine alphabetico digestus anno Domini, 1812-1815.
- Catalogus Personarum Regularium Sacri Ordinis Cisterciensis quae per Regnum Poloniae in Singulis Monasteriis Professae Deo famulantur ordine alphabetico digestus, 1816.
- Catalogus Personarum Regularium Sacri Ordinis Cisterciensis quae per Regnum Poloniae et M.D. Posnaniensem in Singulis Monasteriis Professae Deo famulantur ordine alphabetico digestus, 1817-1818.

Opracowania

- Bem K., *Zbór ewangelicko-reformowany w Oksie (ok. 1566-1679) i jego pastorycy*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”, 64/2020, s. 71-103.
- Borowski F.T., *Dekret kasacyjny z roku 1819 i jego wykonanie w stosunku do zakonów diecezji sandomierskiej*, „Studia Sandomierskie”, 18/2011, nr 1, s. 7-162.
- Chomentowska E., *Bibliografia schematyzmów zakonów męskich z ziem dawnej Rzeczypospolitej z lat 1718-1918*, Lublin 2016.
- Chomentowska E., *Schematyzmy zakonów męskich z ziem dawnej Rzeczypospolitej z lat 1718-1918. Studium źródłoznawcze*, Lublin 2016.
- Cystersi w Rudach. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w dniach 5 i 6 czerwca 2009 r. w Opolu i Rudach przez Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego i diecezję gliwicką z okazji 750 rocznicy fundacji opactwa cysterskiego w Rudach*, red. F. Wolnik, Opole 2009.
- Flaga J., *Działalność duszpasterska zakonów w drugiej połowie XVIII w. (1767-1772)*, Lublin 1986.
- Flaga J., *Udział zakonów w duszpasterstwie parafialnym około roku 1772*, „Roczniki Humanistyczne”, 27/1979, z. 2, s. 107-147.
- Flaga J., *Zakony męskie w Polsce w 1772 roku*, t. 2, cz. 1, *Duszpasterstwo*, Lublin 1991.
- Gach P.P., *Cystersi i cysterki na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku w latach 1772-1914*, w: *Historia i kultura cystersów w dawnej Polsce i ich europejskie związki*, red. J. Strzelczyk, Poznań 1987, s. 515-543.
- Gach P.P., *Opactwo cystersów w Wąchocku na przełomie XVIII i XIX wieku. Kasata i pielęgnowanie tradycji*, w: *Z dziejów opactwa cystersów w Wąchocku. Materiały z sesji naukowej 1991 roku*, red. A. Massalski, D. Olszewski, Kielce 1993, s. 79-104.
- Gach P.P., *Opactwo jędrzejowskie w latach kasat zakonnych (koniec XVIII i XIX w.)*, w: *Cystersi w Polsce. W 850-lecie fundacji opactwa jędrzejowskiego*, red. D. Olszewski, Kielce 1990, s. 97-123.
- Gapski H., *Cystersi jędrzejowscy w czasach nowożytnych (XVI-XVIII wiek)*, w: *Cystersi w Polsce. W 850-lecie fundacji opactwa jędrzejowskiego*, red. D. Olszewski, Kielce 1990, s. 80-96.
- Gapski H., *Problematyka rekrutacji cystersów w Polsce w XVI-XVIII wieku*, w: *Historia i kultura cystersów w dawnej Polsce i ich europejskie związki*, red. J. Strzelczyk, Poznań 1987, s. 475-487.
- Gapski H., *Rekrutacja do zakonów męskich w Polsce w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII wieku na przykładzie krakowskiego ośrodka zakonnego*, Lublin 1987.
- Gerber R., *Studenci Uniwersytetu Warszawskiego 1808-1831. Słownik biograficzny*, Wrocław 1977.
- Karkocha M., *Rządcy parafii Nawarzyce w XVI-XIX stuleciu*, „Przegląd Nauk Historycznych”, 21/2022, nr 2, s. 281-315.

- Kielce w pamiętnikach i wspomnieniach z XIX wieku*, oprac. A. Massalski, M. Pawlina-Meducka, Kielce 1992.
- Kośka M., *Dokumenty dotyczące cystersów w zasobie Archiwum Głównego Akt Dawnych*, w: *Dzieje i kultura cystersów w Polsce*, t. 2, red. M. Starzyński, D. Tabor, Kraków 2018, „Cistercium Mater Nostra. Studia et documenta”, t. 5, s. 499-512.
- Kwaśniewski A., *Katalog rubrycel i schematyzmów polskich cystersów znajdujących się w księgozbiore podręcznym Archiwum Diecezjalnego w Kielcach (1788-1816)*, „Hereditas Monasteriorum”, 1/2012, s. 189-205.
- Lubczyński M., *Jędrzejów w XVI-XVIII wieku*, Kraków 2022.
- Massalski A., *Słownik biograficzny. Nauczyciele szkół średnich rządowych męskich w Królestwie Polskim 1833-1862*, Kielce 2007.
- Massalski A., *Szkolnictwo średnie Kielc do roku 1862*, Kielce 1983.
- Massalski A., *Szkoły średnie rządowe męskie na ziemi kielecko-radomskiej w latach 1833-1862*, Kielce 2001.
- Massalski A., *Znani i nieznani*, „Echo Dnia”, 7-9 V 1993, nr 87 (5106), s. 6.
- Nowak T.A., *Nekrologi piotrkowskiego „Tygodnia” 1873-1906*, Radomsko 2019.
- Olszewski D., *Kasata jędrzejowskiego opactwa i jej konsekwencje dla lokalnego środowiska*, w: *Cystersi w Jędrzejowie. Rola klasztoru w społeczności lokalnej. Materiały z konferencji „Cystersi w życiu i kulturze społeczności lokalnej”, Jędrzejów 5 IX 1998 r.*, red. K. Ślusarek, Jędrzejów 1999, s. 87-98.
- Prejs R., *Słownik biograficzny zakonników franciszkańskich Królestwa Polskiego po kasacie 1864 r.*, Poznań 2004.
- Prejs R., *Zakonnicy franciszkańscy Królestwa Polskiego po kasacie 1864 r. Dzieje – postawy*, Warszawa 2003.
- Rogowska A., *Losy o. Wilhelma Ulawskiego oraz dzieje skasowanego opactwa cystersów w Jędrzejowie w latach 1835-1855*, „Hereditas Monasteriorum”, 7/2015, s. 281-348.
- Stanaszek B., Nowakowski R., Tylec P., *Słownik biograficzny księży diecezji sandomierskiej XIX-XX w.*, t. 4, Sandomierz 2019.
- Stępień R., *Cystersi z klasztorów skasowanych w 1819 r. w diecezji sandomierskiej. Studium biograficzno-prozopograficzne*, „Res Historica”, 55/2023, s. 395-453.
- Ślusarek K., *Jędrzejów w latach 1795-1918. Portret miasta i jego mieszkańców*, Jędrzejów 2014.
- Walczak K., *Beithel (Beythel) Karol (1800-1875)*, w: *Szkola Kaliska. I Liceum Ogólnokształcące im. Adama Asnyka w Kaliszu. Nauczyciele i wychowankowie*, red. K. Walczak, Kalisz 1998, s. 28.
- Wiśniewski J., *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskiem*, Marjówka 1930.
- Włodarczyk Z., *Losy zakonników i zakonnic z klasztorów skasowanych w Wielkim Księstwie Poznańskim (do 1841 r.)*, „Przegląd Archiwalno-Historyczny”, 8/2021, s. 7-27.
- Zakony męskie w Polsce w 1772 roku*, t. 1, red. L. Bieńkowski, J. Kłoczowski, Z. Sułowski, Lublin 1972.
- Zdanek M., *Jędrzejów w wiekach średnich*, Kraków 2022.
- Zdanek M., *Szlachta i cystersi jędrzejowscy XVII-XVIII w. w świetle wykazu konfratrów przyklasztornego bractwa św. Bernarda*, w: *Z życia religijnego szlachty i ziemiaństwa między Wisłą a Pilicą w XVI-XX wieku. Studia*, red. J. Gapys, M. Nowak, J. Pielas, Kielce 2014, s. 7-21.
- Ziółek E.M., *Między tronem i ołtarzem. Kościół i państwo w Księstwie Warszawskim*, Lublin 2012.

Strony internetowe

Serwis FamilySearch, <https://www.familysearch.org>.

Serwis Metryki GenBaza, <https://metryki.genbaza.pl>.